

УДК 347.734

В.С. СИМОВ'ЯН, Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНО-КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Ключові слова: публічне право, адміністративне право, фінансове право, фінансові правовідносини, принципи діяльності акціонерно-комерційного банку, стандарти Базельського комітету банківського нагляду

Розвиток України як держави із ринковою економікою зумовлює розвиток фінансових правовідносин. Активним учасником останніх є акціонерно-комерційний банк. Сьогодні їх кількість, що були зареєстровані у передбаченому законом порядку, становить понад 170 установ [1]. Банківські установи є важливою ланкою фінансової системи України [2, с.245]. Загальний розвиток економіки нашої держави та добробут населення залежить від ефективного функціонування Національного банку України, акціонерно-комерційних банків та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені та діють на території України.

Означене вказує на важливе завдання нормативно-правових засад, які встановлюють та регламентують діяльність банківських установ загалом та акціонерно-комерційних банків зокрема. Зазначене свідчить про актуальність та практичну значущість дослідження принципів діяльності останніх. Вкажемо, що нині у вітчизняній правовій науці питання принципів діяльності акціонерно-комерційного банку завдяки науковій діяльності О.М. Бандурки, О.О. Бандурки, Р.С. Квасницької, Н.П. Матюхіної, Р.С. Мельника, С.В. Петкова, В.С. Симов'яна та низки інших дослідників отримало значного наукового з'ясування. Проте, існує ряд питань, які потребують подальшого детального вивчення. Вказане зумовлено відсутністю вичерпного визначення принципів діяльності акціонерно-комерційного банку.

Новизною даної статті є те, що дослідження принципів діяльності акціонерно-комерційного банку буде здійснено через призму теорії адміністративного права.

Відповідно до ст.4 Закону України «Про банки та банківську діяльність», акціонерно-комерційний банк входить до банківської системи України [3]. Окрім вказаної установи до означеної системи віднесено Національний банк України, інші банки, а також філії іноземних банків, які створені та діють відповідно до чинного законодавства на території нашої держави.

Для подальшого дослідження принципів діяльності акціонерно-комерційного банку є доречним здійснити аналіз чинних нормативно-правових актів, що регламентують його діяльність.

Безсумнівним є те, що діяльність акціонерно-комерційного банку регламентується принципами, які встановлені нормами законів України. Задля коректного встановлення принципів діяльності акціонерно-комерційного банку, вважаємо за необхідне встановити зміст терміну «принцип».

«Принцип» – це основне, базове положення будь-якої науки або вчення [4, с.21]. Вказана правова категорія розглядається як одна з фундаментальних філософських категорій, що використовується для характеристики суспільних відносин у будь-якій сфері діяльності. На відміну від об'єктивних законів, принципи залежать від свідомості людей, від пізнання ними діючих законів природи й суспільства [5].

Н.М. Скрипченко, розглядаючи термін «принцип» додає, що його у певній діяльності слід розуміти, як закономірності, взаємозв'язки, відносини, керівні засади, які є основою організації та діяльності визначеного суб'єкта [6, с.2].

До чинників, які впливають на виникнення та розвиток принципів, як основоположних начал певної діяльності, слід віднести:

- по-перше, рівень розвитку культури та духовних цінностей певної групи людей;
- по-друге, рівень правової свідомості та науки населення;

- по-третє, діяльність ефективного механізму реалізації вказаних принципів [7, с.128];
- по-четверте, трансформація принципів відповідно до динамічних змін, що відбуваються у суспільстві.

Отже, під принципами діяльності акціонерно-комерційного банку слід розуміти конкретні вихідні положення, начала, які передбачають порядок створення, ліквідації, діяльності, наданні послуг, взаємодії із іншими суб'єктами фінансових правовідносин, діяльність наглядової ради акціонерно-комерційного банку тощо.

Проаналізувавши наукові здобутки вчених щодо класифікації принципів [8, с.51–60; 9; 10], доцільно виділити такі групи принципів діяльності акціонерно-комерційного банку:

1. Першу групу складають принципи, які чітко передбачені у Конституції України. Так, наприклад, до конституційних принципів діяльності акціонерно-комерційного банку віднесено:

а) верховенство права, чи, іншими словами, принцип «правовладдя», що закріплений у ст.8 Конституції України [11]. Науковці цей принцип називають мегапринципом, оскільки його зміст розкривається через низку інших принципів:

- поваги до людини, її життя, честі, гідності, невідчужуваних прав;
- збалансованості інтересів суспільства, держави та людини;
- демократизму;
- незалежності суду;
- розподілу державної влади;
- законності тощо [12].

б) чинність міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною законодавства що регулює у фінансовій сфері тощо.

2. До другої групи принципів слід віднести, ті принципи, які встановлені у інших нормативно-правових актах, окрім Конституції України. Так, наприклад, у п.2 ст.4 Закону України «Про банки та банківську діяльність» банк самостійно визначає напрями своєї діяльності і спеціалізацію за видами послуг [13].

Акціонерно-комерційний банк має право володіти, користуватися та розпоряджатися майном, що перебуває у його власності. Будь-яка шкода заподіяна банку внаслідок такого втручання, підлягає відшкодуванню у порядку, визначеному чинним законодавством [13].

Відповідно до статті 8 Закону України «Про банки та банківську діяльність» кооперативні банки створюються за принципом територіальності і поділяються на місцеві та центральні кооперативні банки [13].

Управління поточною діяльністю акціонерно-комерційного банку здійснює правління (рада директорів) банку, що є виконавчим органом банку. Вказаний орган здійснює управління поточною діяльністю банку, формування фондів, необхідних для статутної діяльності банку, та несе відповідальність за ефективність його роботи згідно з принципами та порядком, встановленими статутом банку, рішеннями загальних зборів учасників і спостережної ради банку [13].

У Законі України «Про банки та банківську діяльність» детально регламентована діяльність не тільки акціонерно-комерційного банку, але й діяльність Національного банку України та інших банків, які створені відповідно до чинного законодавства та дію на території нашої держави.

Заслуговує на увагу здійснення банківського нагляду у державі, в якій зареєстровано іноземний банк. А саме, вона повинна відповідати Основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду [13].

Національний банк України здійснює регулювання та банківський нагляд відповідно до положень Конституції України, Законів України «Про банки і банківську діяльність» та «Про Національний банк України» [14] нормативно-правових актів Національного банку України та інших нормативно правових актів. Основною метою здійснення такого нагляду є забезпечення стабільності банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку з питань безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках [15].

Наглядова діяльність Національного банку України охоплює всі банки, їх відокремлені підрозділи на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також інших юридичних та фізичних осіб у частині дотримання вимог Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо здійснення банківської діяльності [15].

Для здійснення своїх функцій Національний банк України має право безоплатно одержувати від банків, банківських об'єднань та юридичних осіб, які отримали ліцензію Національного банку України, а також від осіб, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», інформацію про їх діяльність та пояснення стосовно отриманої інформації і проведених операцій. Отримана інформація не підлягає розголошенню за винятком випадків, передбачених законодавством України [15].

Під час здійснення банківського нагляду Національний банк України має право вимагати від банків та їх керівників усунення порушень банківського законодавства, виконання нормативно-правових актів Національного банку України для уникнення або подолання небажаних наслідків, що можуть поставити під загрозу безпеку коштів, довірених таким банкам, або завдати шкоди належному веденню банківської діяльності. Національний банк України здійснює банківський нагляд у формі інспекційних перевірок та безвизного нагляду [15].

Банківський нагляд ґрунтується на принципах передбачених у Міжнародному документі від 01.10.2001 р. «Належне ставлення банків до клієнтів (стандарти Базельського комітету банківського нагляду)» [16].

Так, наприклад, спеціалісти банківського нагляду зобов'язані переконатися у тому, що банки у своїй діяльності керуються адекватною політикою, використовують практику і процедури, які проголошують високі етичні і професійні стандарти у фінансовому секторі та запобігають, можливому (умисному чи не умисному) незаконному використанні банківської установи у кримінальних схемах.

Отже, підсумовуючи викладене зазначимо, що діяльність акціонерно-комерційних банків регламентується великою кількістю правових принципів. Означені принципи знайшли своє закріплення не тільки у положеннях Конституції України, законах України, інших правових актах національного законодавства, але й у нормах міжнародних договорів та установчих документах банківської установи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.
2. Квасницька Р. С. Управління кредитними ризиками в банківській системі / Р. С. Квасницька, Н. В. Кунда // Вісник Хмельницьк. нац. ун-ту. – 2011. – № 6. – Т. 2. – С. 245–249.
3. Закон України «Про банки та банківську діяльність» : від 07.12.2000 р., № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
4. Бутинець Т. А. Принципи контролю у новій економіці: необхідність застосування / Т. А. Бутинець // Вісник Житомирськ. держ. технологічного ун-ту. – 2009. – № 2 (48). – С. 21–27.
5. Палькш М. В. Принципи діяльності кримінальної міліції / М. В. Палькш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/2105/%CC>.
6. Скрипченко Н. М. Діяльність органів публічної влади на місцевому рівні в контексті реалізації принципів стійкого розвитку / Н. М. Скрипченко // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – № 1 (35) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-1/doc/3/08.pdf>.
7. Денис Є. В. Основоположні принципи кодифікації законодавства / Є. В. Денис // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 127–130.
8. Мельник Р. С. Інститут принципів адміністративного права у системі Загального

адміністративного права / Р. С. Мельник // Публічне право. – 2012. – № 3 (7). – С. 51–60.

9. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : монографія / О. М. Бандурка. – Х. : Вид. Ун-ту внутр. справ, 2004. – 779 с.

10. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2006. – 656 с.

11. Конституція України : від 28.06.1996 р. – Х. : Весна, 2010. – 68 с.

12. Багрій Т. Я. Принцип верховенства права як умова розвитку сучасного українського конституціоналізму / Т. Я. Багрій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2011_2\(2\)_6.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/aymvs_2011_2(2)_6.pdf).

13. Закон України «Про банки та банків-

ську діяльність» : від 07.12.2000 р., № 2121–III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

14. Закон України «Про Національний банк України» : від 20.05.1999 р. № 679–XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

15. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=76262&cat_id=36794.

16. Належне ставлення банків до клієнтів (стандарти Базельського комітету банківського нагляду) : від 01.10.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_333.

Симов'ян В. С. Принципи діяльності акціонерно-комерційного банку / В. С. Симов'ян // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 356–359 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_61.pdf

Розглянуто принципи діяльності акціонерно-комерційного банку. Досліджено нормативно-правові документи та звернуто увагу на їх окремі положення, визначено основні принципи діяльності акціонерно-комерційного банку.

Симовьян В.С. Принципы деятельности акционерно-коммерческого банка

Рассмотрены принципы деятельности акционерно-коммерческого банка. Исследованы нормативно-правовые документы и обращено внимание на их отдельные положения, определены основные принципы деятельности акционерно-коммерческого банка.

Simovjan V.S. Principles of Activity Joint Stock Commercial Bank

The article is devoted to commercial bank activity principles. Legal acts and their particular norms are studied in the research. Basic principles of commercial bank activity are determined.